

OBSAH

ÚVOD	3
1. OPIM O.S. – ORGANIZACE NA PODPORU INTEGRACE MENŠIN	5
1.1 Struktura	5
1.2 Cíle	6
1.3 Poslání a vize	6
1.4 Projekty	7
1.5 Financování	8
2. ŽIVÁ KNIHOVNA S PODTITULEM „NESUŽ KNIHU PODLE OBALU“	9
2.1 Cíle	9
2.2 Poslání	9
2.3 Komu je Živá knihovna určena	10
2.4 Působení a data	10
2.4.1 Co je Živá knihovna?	11
2.4.2 Pohled Živé knihovny na předsudky	12
2.4.3 Rozdíl mezi Živou knihovnou a klasickou knihovnou	12
2.4.4 Co Živá knihovna nabízí	13
2.4.5 „Knihovníci“ a „čtenáři“	13
2.4.6 „Knihy“	14
2.4.7 „Anotace“	15
2.5 Jak Živá knihovna funguje	16
2.6 Živá knihovna on-line	17
2.7 Ohlasy „čtenářů“	18
3. DALŠÍ PROJEKTY, ZABÝVAJÍCÍ SE PŘEDSUDKY	20
4. PŘEDSUDKY	21
4.1 Co je předsudek	22
4.1.1 Definice	23
4.2 Oběti předsudků	24
4.3. Kam mohou vést předsudky	24

4.4 Co stojí za předsudky	25
4.4.1 Kategorizace	25
4.4.2 Osobnost	26
4.4.3 Výchova	26
4.4.4 Skupina	27
4.5 Co může ovlivnit naše předsudky?	28
4.5.1 Kontakt	28
4.5.2 Známost	29
5. SOUVISEJÍCÍ POJMY	31
5.1 Xenofobie	31
5.2 Rasismus	31
5.2.1 Situace v České republice	32
5.3 Diskriminace	33
6. LISTINA ZÁKLADÍCH PRÁV A SVOBOD	34
7. ROZHOVORY	35
7.1 HIV pozitivní travesty umělec a herec z ulice	35
7.2 Herec – bezdomovec	39
8. LIDÉ BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	44
8.1 Mínění společnosti o lidech bez přístřeší	44
8.2 Je život na ulici volbou?	45
8.3 Kdo jsou lidé bez přístřeší?	46
8.4 Druhy bezdomovectví	46
8.5 Shrnutí	47
ZÁVĚR	48

ÚVOD

O Živé knihovně jsem se dozvěděla díky kamarádovi Tomášovi, který je aktivní „knihou“ v této netradiční knihovně. Tento projekt mě nadchl svým jednoduchým nápadem, téměř bezprahovým přístupem pro lidi a především problémem, kterému se věnuje. Jsou jím předsudky. Po Tomášově vyprávění, z něhož číselo nadšení ze smysluplného projektu, jsem se rozhodla navštívit festival, kde se Živá knihovna vyskytovala. Pravděpodobně jsem byla výjimkou, která si Živou knihovnu cíleně našla a nenarazila na ni náhodou. To se, doufám, časem změní a Živou knihovnu si bude vyhledávat čím dál více lidí samo. Setkání s živou knihovnou rozhodně stojí za to. I kdybyste se nedozvěděli nic nového, bez výjimky poznáte zajímavé lidi. Všechny rozhovory, které jsem podnikla, byly velmi obohacující, přesto nejsilnější dojem ve mně zanechala atmosféra. I když se Živá knihovna zabývá velmi závažným problémem naší společnosti, její atmosféra je velmi uvolněná, přátelská a inspirující. Setkávají se zde absolutně rozdílní lidé, kteří nemají nejmenší problém spolu mluvit o vážných, ale i běžných věcech, naslouchat si, nebo se společně smát.

Může mít toto příjemné setkání lidí i výsledek, který si všichni členové Živé knihovny přejí? Může skutečně ovlivnit předsudky lidí? Na tuto otázku se pokusím odpovědět. Vzhledem k tomu, že zpětné vazby od „čtenářů“, kteří podstoupí rozhovor s „knihou“ nejsou vždy zcela vypovídající, zaměřím se hlavně na předsudky. Co vlastně předsudek znamená, kdo jsou jejich oběťmi, kam až mohou předsudky vést, kde se v lidech berou a hlavně, co je může ovlivnit.

V první části práce představím Organizace na podporu menšin, která stojí za projektem Živá knihovna. Její vznik, cíle poslání, nebo působení. Další kapitoly zaměřím přímo na Živou knihovnu. Jak funguje, kdo jsou „knihy“, „čtenáři“ a „knihovníci“, nebo jaké má ohlasy u lidí. Což je také mým dalším cílem této práce. Dát o projektu Živá knihovna vědět.

V další kapitole stručně představím další tři projekty, které se předsudkům aktivně věnují, nebo věnovaly.

Stěžejní kapitolou, kromě kapitoly o Živé knihovně je kapitola Předsudky. Po ní navazuje kapitole se zamyšlením a některými body Listiny základních práv a svobod.

Na tyto kapitoly budou navazovat dva rozhovory s „knihami“, které spojuje především život na ulici. Tyto „knihy“ jsem si vybrala proto, že lidé bez přístřeší jsou jednou z nejméně oblíbených menšin a spíše než zájem, v ostatních vzbuzují odpor, nebo v opačném případě lítost. Těmito pocity u ostatních, jako by byli obráni o svou důstojnost. Málo lidí má zájem se s nimi bavit a po pravdě řečeno to často není možné, vést s nimi smysluplný rozhovor. Ovšem lidé bez přístřeší nejsou jen lidé, kteří jsou špinaví, smradlaví a opilí. Je i spousta lidí, kteří jsou bez přístřeší, aniž to na nich poznáte. Živá knihovna nám umožňuje se s takovými muži, kteří vědí, co je život na ulici setkat a ukázat nám, že všichni nejsou stejní.

V závěru práce se věnuji fenoménu bezdomovectví obecně. Co si o lidech bez přístřeší myslí společnost, nebo kdo jsou lidé bez přístřeší.

1. OPIM O.S. – ORGANIZACE NA PODPORU INTEGRACE MENŠIN

To, že v České republice nejsou dodržována lidská práva a to formou diskriminace, nebo rasové nesnášenlivosti, víme pravděpodobně všichni. Někoho to trápí, někomu je to jedno, ale není mnoho lidí, kteří by se rozhodli s touto netolerancí a xenofobií něco dělat. Jen přeci se ale našla skupina studentů, která k těmto projevům společnosti není lhostejná a věří, že je možné s tím něco udělat. Proto v roce 2001 založila neziskovou organizaci OPIM, která začala aktivně působit v ochraně lidských práv a svobod.

1.1 Struktura

Struktura organizace je tvořena výkonným výborem, jehož předsedkyní výboru je Jana Tikalová, která je i zároveň statutární zástupkyní sdružení. Trojici výkonného výboru dotváří její členky Šárka Václavíková a Jitka Valdová.

Na začátku byl jejich sídlem Písek. To se změnilo v roce 2007, kdy Organizace na podporu menšin přesídlila do ulice U Starého hřbitova 6, na Praze 1.

Vývoj neziskových organizací, včetně této, bohužel brzdí nedostatek financí. Na chodu občanského sdružení se proto podílí dobrovolníci, kteří i přes své velké zapálení, nejsou schopni věnovat se projektu na sto procent. Všichni svůj čas musí dělit i na čas, který tráví ve svém zaměstnání či škole a tím je zpomalen celkový vývoj sdružení.

1.2 Cíle

Jako hlavní cíle si Organizace na podporu menšin vytyčila:

- Podporu integrace cizích kultur do společnosti
- Zmírňování vytvořených stereotypů a předsudků vůči jiným kulturám
- Odbourávání komunikačních a sociálních bariér mezi lidmi
- Podporu boje proti rasismu, rasové nesnášenlivosti, xenofobii a diskriminaci
- Rozvíjení kulturního dědictví, interkulturního učení a vzdělávání k lidským právům
- Vzbuzení vzájemného respektu, tolerance a porozumění¹

1.3 Poslání a vize

Organizace na podporu menšin nechce jen dát hladovému rybu, ale naučit ho rybařit, proto nejen pomáhá znevýhodněným menšinám, ale hlavně se snaží o to, aby tito lidé uměli být sami aktivní. To znamená, aby znali svá práva a věděli, jak se jich mohou domoci. Ovšem programy jsou přístupné i lidem, kteří do žádné menšiny nepatří, ale o lidská práva se zajímají.

Vize občanského sdružení je krásná až utopická. Je to běh na dlouhou trať za jasným cílem, který rozhodně stojí za to. Metami tohoto běhu mají být rovnost, důstojnost, spravedlnost. Bohužel se naše společnost stala převážně materiální, žene se za svým osobním úspěchem a zapomíná na tyto důležité hodnoty, jejichž naplnění by bylo skutečným úspěchem. Je smutné, že v dnešní době musí vzniknout občanské sdružení, které má jako vizi společnost, kde se dodržují lidská práva a svobody. Je smutné, že jde o vizi, nikoli o skutečnost.

¹ <http://www.opim.cz/uploads/VYROCNÍ%20ZPRAVA%202004.pdf>

1.4 Projekty

Občanské sdružení Organizace na podporu menšin se snaží, aby jeho projekty směřovaly k mezikulturnímu dialogu a integraci menšin. Co se týče projektů, ty mají být nápomocny rozvoji výchovy k lidským právům.

Organizace má v současnosti dva hlavní projekty. Jedním z nich je Živá knihovna s podtitulem „nesuď knihu podle obalu“ a druhým jsou lidskoprávní vzdělávací programy. Tyto školicí kurzy začaly od roku 2004 vzdělávat pedagogy, vedoucí a ředitele na všech stupních škol, vychovatele a učitelé, tedy souhrnně řečeno, pracovníky vzdělávacích institucí. Od roku 2007 byl okruh lidí, jimž jsou tyto kurzy určeny, rozšířen na zaměstnance a úředníky veřejné správy a pro jejich zaměstnavatele, kteří si chtějí rozšířit vzdělání, které má vycházet ze zákona 312 z 13.6.2002 o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů.

Pokud se podíváme do minulosti, může se organizace pochlubit projekty jako např. Multikulturalismus a my, aneb jak to vidí ti, kterých se to týká, Mezinárodní projekt - mozaika I. a II. (setkání sociálně znevýhodněných mladých lidí), Koncert na podporu boje proti rasismu, Seminář navazující na Světovou konferenci OSN proti rasismu v Durbanu, JAR, Vzdělávání k lidským právům na středních školách, Mezinárodní výměnný projekt - Integrace a vzdělávání mladých lidí s postižením prostřednictvím umění a sportu, Mezinárodní výměnný projekt – Kultura-dědictví-život, Kompas - Národní školení o lidských právech pro multiplikátory a mnoho dalších projektů, na kterých spolupracovali s jinými organizacemi, nebo se jich účastnili.²

Organizace na podporu menšin nevede nudné přednášky, při kterých by posluchači pouze pasivně vstřebávali informace, ale snaží se využít např. již hojně využívanou a účinnou metodu zážitkové pedagogiky. „Vedeme tematické workshopy, diskuse, výtvarné dílny, hudební dílny, věnujeme se také outdoorovým aktivitám, divadlu, filmu a médiím. Ve školících seminářích

² <http://www.opim.cz/index.php?page=programy>

k lidským právům používáme především interkulturní hry, simulační a rolové hry.“³

1.5 Financování

Organizace na podporu menšin může fungovat nejen díky lidem, kteří se na chodu sdružení aktivně podílejí, ale také díky podpoře jak finanční, (např. granty), tak nefinanční, (např. propůjčení prostorů). Takové pomoci se občanské sdružení již dočkalo, jak zmiňuje ve výročních zprávách, např. od: o.s. AGNES, Řecké Národní agentury (Program Mládež EU), České národní agentury Mládež (Program EU), Německého federálního ministerstva rodiny, seniorů, žen a mládeže, Oddělení německého senátu pro Vzdělání, mládež a sport, Americké ambasády v Praze, Evropské komise v Bruselu, Evropského fondu Mládeže RE, Ministerstva kultury, Nadace Vodafone, Holandské ambasády, Amerického velvyslanectví v Praze atd.

Co se týče projektu Živá knihovna ve školách, na jejích webových stránkách se dočtete, že příspěvek je od 2 000 Kč / 1 třída / celý program, tj. pořádání workshopu a Živé knihovny. Ta byla již podpořena ve školách Nadací Preciosa a Nadací Vodafone Česká republika a na své fungování také rozjela svůj vlastní projekt pod názvem Trička na podporu, z jehož názvu lze vytušit, že se jedná o prodej triček, jehož zakoupením každý nejen finančně přispěje na Živou knihovnu, ale šíří povědomí o této organizaci mezi lidmi.

³ <http://www.opim.cz/uploads/VYROCNÍ%20ZPRAVA%202004.pdf>

2. ŽIVÁ KNIHOVNA S PODTITULEM „NESUŽ KNIHU PODLE OBALU“

„Muslimky jsou nesvobodné!... Gayové trpí nevyléčitelnou nemocí!... Policisté jsou hloupí!... Romové jsou nevzdělaní!... Lesby nesnáší chlapy!... Vozíčkáři jsou chudáci!... Židé jsou jen na peníze!... Ten, kdo nejí maso, nerozumí vtipu!...“⁴ Takto začíná webová stránka o projektu Živá knihovna. Vyjmenovává předsudky, s kterými se setkávají „knihy“, které jsou součástí Živé knihovny. Bohužel se s nimi nesetkávají jen ony a jen v Čechách, ale předsudky se týkají všech lidí na celém světě.

Předsudků a touhy lidí s nimi něco dělat si všimli již v Dánsku. Dánsko je také matkou myšlenky a realizace Živé knihovny. Premiéru měla podobná akce, jako je česká „knihovna“, na festivalu Roskilde. A nezůstalo pouze u tohoto festivalu v Dánsku, ale podobné akce se konají již v pěti dalších zemích. Česká republika je šestou zemí, kde s Živá knihovna již několik let koná.⁵

2.1 Cíle

Živá knihovna si vytýčila konkrétní cíle. Upozornit lidi na předsudky a stereotypy, které ovlivňují naše smýšlení o jiných lidech. Živá knihovna dělá prostor pro otevřené rozhovory s menšinami a tím chce docílit zničení, nebo minimálně zmírnění diskriminace, rasismu, xenofobie a intolerance v České republice.

2.2 Poslání

Posláním Živé knihovny je podpora lidské důstojnosti a lidských práv, jelikož lidské důstojnosti jsme hodni všichni. Nemůže nám být ubírána, ať jsme jacíkoliv. Stejně tak lidská práva, která se jmenují lidská, nikoliv např. árijská, černošská, česká, nebo práva pro lidi, kteří měří 170 cm, pro

⁴ <http://www.opim.cz/index.php?page=projekt-ziva-knihovna>

⁵ http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/358909

lidi, kteří mají kudrnaté vlasy, atp. Jsou určena všem lidem bez rozdílu, tedy i lidem, kteří jsou rozdílní od většiny.

2.3 Komu je Živá knihovna určena

Živá knihovna si své „čtenáře“ nevybírá, jelikož předsudky trpíme téměř všichni, ať si to přiznáme nebo ne. Je určena všem, kteří mají zájem se dozvědět něco o lidech, se kterými by možná jinak neměli ani příležitost mluvit. A pokud by se příležitost našla, možná by neměli odvalu jim položit tak přímé otázky, co se týče jejich víry, zdravotního stavu, vzhledu, sexuální orientace nebo názoru. V „knihovně“ jsou lidé, kteří jsou připraveni se Vám otevřít jako kniha a jsou připraveni Vám odpovědět na někdy až intimní otázky.

Samozřejmě, že ideálním „čtenářem“ je „čtenář“, který se nabrání přehodnotit některé své předsudky nebo zažitá stereotypy, které neodpovídají skutečnosti. Takové „čtenáře“ najdeme nejčastěji mezi mladými lidmi, kteří nemusí mít své předsudky a stereotypy ještě tak hluboko zakořeněné. Proto je zde větší pravděpodobnost, že budou ochotni své nepravdivé postoje na základě osobní zkušenosti s menšinou přehodnotit. I proto se s Živou knihovnou můžete potkat na základních školách nebo na různých festivalech či workshopech. Přestože jde o akce, kde se většinou vyskytují mladí lidé, podle dotazníků, které „čtenáři“ mohou po rozhovoru vyplnit, víme, že „čtenáři“ byli i lidé důchodového věku.

2.4 Působení a data

Živá knihovna odstartovala 23. Června 2007 na hudebním festivalu United Islands of Prague na Střeleckém ostrově v Praze. A start to byl úspěšný. Na této první akci bylo, podle výročních zpráv Organizace ne podporu menšin, poskytnuto kolem 84 rozhovorů minimálně 55 čtenářům ve věku 12 až 58 let. Již v prvním roce působení Živé knihovny, která byla k dispozici na čtyřech akcích, zaznamenala kolem 259 čtenářů, z toho 214

respondentů ve věku 12 až 66 let a z toho 60,3% žen a 39,7% mužů. Bylo poskytnuto 370 čtení, to znamená, že jeden „čtenář“ si „přečetl“ více knih.

V dalším roce byl úspěch podobný. Živá knihovna byla na šesti akcích a měla dohromady 185 „čtenářů“, kteří se zaregistrovali a poskytla 150 rozhovorů. I věkový rozsah „čtenářů“ byl opět široký. „Čtenáři“ byli ve věku 4 až 60 let. A stejně jako rok předešlý, bylo mezi „čtenáři“ více žen než mužů. V procentech bylo „čtenářek“ 56,8% a 28,6% „čtenářů“.⁶

Tyto výstupy se týkají pouze veřejných akcí, převážně festivalů, např. Mezi ploty, Pohoda, Sázava fest, United Islands of Prague, atd. Ovšem v roce 2007 Živá knihovna zavítala také do základních, středních a vyšších odborných škol za podpory Nadace Preciosa. Rozšíření působení Živé knihovny do škol se setkalo s úspěchem a v roce 2008 již navštívila 5 škol. Programu se zúčastnilo kolem 210 žáků a 10 pedagogů. K podpoře tohoto projektu se přidala Nadace Vodafone Česká republika.⁷

2.4.1 Co je Živá knihovna?

Živá knihovna je projektem občanského sdružení Organizace na podporu menšin, který se podílí na boji proti předsudkům. Je to boj mírový a velmi přátelský. Je to boj bez zbraní a násilí přestože předsudky mohou až k takovým krajnostem vést. Je to boj, který se možná ani jako boj netváří, spíše jako snaha, která nám ukazuje, že spouště lidí není jedno, co si o nich nebo o jiných kdo myslí. Zvláště, když jejich názory vychází z mylných předsudků, které se dají změnit. Pokud se změnit nedají, je to alespoň jeden ze způsobů, jak jim předcházet: "...chtěl bych Vám poděkovat za velmi příjemné odpoledne s "knihami". S mým synem Tadeášem jsme si "vypůjčili" neslyšící dívku, vozíčkáře a policistu. Byl to nevšední zážitek a zdroj poznání pro mě a hlavně pro mého syna (10 let). Ze začátku jsem ke knihovně přistupoval s nedůvěrou, neb jsem si myslel, že "vše znám" a diskriminačními "choutkami" netrpím. Po vypůjčení první "knihy" mi došlo, jak

⁶ <http://www.opim.cz/uploads/%C5%BDiv%C3%A1%20knihovnaNA%20FESTIVALECH.pdf>

⁷ <http://www.opim.cz/index.php?page=skoly>

jsem se mýlil a Tadeáš doslova hltal každé slovo (znak)...dozvěděli jsme se hodně nového...“⁸

2.4.2 Pohled Živé knihovny na předsudky

Živá knihovna vychází z přesvědčení, že důvodem předsudků je nevědomost a neinformovanost lidí, kteří jednoduše přebírají názory ostatních. Jestli je to skutečně tak a zda je možné předsudky lidí ovlivnit nebo dokonce změnit tím, že jim zprostředkujeme informace, se budu snažit přijít v této práci, zejména v kapitole Předsudky. Ovšem pokud se budeme řídit úvahou, že: „...nedůvěra k jinakosti je v nás – obecně pojato – hluboce zakořeněna. Odstranit ji znamená podle mého soudu jediné: poznávat ji a pochopit, že je stejně dobrá a stejně špatná jako my sami.“⁹, je Živá knihovna na dobré cestě, minimálně k poznání jinakosti z druhé strany. Z pohledu člověka, který je jako jiný označován, ať se tak cítí či nikoliv. Ať je to jeho volba či nikoliv.

2.4.3 Rozdíl mezi Živou knihovnou a klasickou knihovnou

Živá knihovna, jako každá jiná knihovna, aby se mohla honosit tímto názvem, „vlastní“ knihy. A protože si říká Živá knihovna, její knihy jsou živé. Živá knihovna, krom toho, že je živá, je také tematicky zaměřena. Všechny její „knihy“ něco spojuje. Jsou jednou skupinou, přestože každá patří do dalších skupin, které jsou se skupinou ostatních „knih“ někdy absolutně neslučitelné. Jako například jeptiška a punková feministka, nebo policista a bezdomovec. Jejich spojovatelem, který zapříčinil společné setkání, je označení menšina. Všechny z „knih“, ať chtějí nebo ne, patří do nějaké skupiny, jejíž členové jsou v našem světě minoritou, a proto označeni jako menšina.

⁸ <http://www.opim.cz/index.php?page=odezvy-ctenaru>

⁹ Ježek, s. 73

2.4.4 Co Živá knihovna nabízí

Některé předsudky přebíráme od okolí, od rodičů, kamarádů a některé se tradují již několik generací tak automaticky, že je často přejímáme bez zamyšlení. K některým nám dopomáhají média, která nás zkratkovitou formou informují o některých menšinách, z čehož vychází zkreslený obraz. V dnešní uspěchané době si ale spousta z nás nedá práci, aby se o témata menšin zajímala více do hloubky a zjistili si, z čeho vychází jejich tradice, způsoby chování, názory, hodnoty, atp.

Kolik toho například vědí lidé o Romech? Kolik lidí ví, proč Romové kočovali a pravděpodobně by kočovali dodnes, kdyby jim to roku 1958 nebylo zákonem zakázáno? Kolik lidí ví, že tento způsob života Romové vedli kvůli svému povolání, které kočování vyžadovalo, jelikož Romové se často živili jako řezníci, drezéři, zvěrolékaři, měďotepci, hudebníci, atd.? Svým řemeslem by se neuživil na jednom místě, proto museli zákazníci vyhledávat a navštěvovat sami.¹⁰

Živá knihovna nabízí příjemnou formu, jak se o některých minoritách dozvědět přímo a ne se spoléhat na informace od někoho zprostředkovaných. „Výhodou je, že „knihu“ nikdo necenzuruje, nikdo ji nemůže překroutit a zkrátit její názory a výroky tak, jak to často dělají novináři. Je to autentické, originální...“¹¹ říká „kniha“ s názvem Muslimka, Jana Al Oukla.

2.4.5 „Knihovníci“ a „čtenáři“

Jako každá knihovna má i Živá knihovna své „knihovníky“. Jsou to lidé, kteří Vám pomohou s výběrem knihy a také si Vás zaregistrují. „Čtenáři“ jsou všichni lidé, kteří do Živé knihovny zavítají a přečtou si „knihu“. Zda to budou „čtenáři“ otevření, vnímaví nebo si „knihu“ pouze prolistují, nikdo dopředu neví. Živá knihovna je otevřena všem. Pouze pro lidi agresivní, ať verbálně nebo fyzicky, kteří by „knize“ chtěli ublížit, „ohnout jí, listy, nebo roztrhat“, je knihovna uzavřena.

¹⁰ Sekyt, s. 70

¹¹ <http://www.ikaros.cz/node/4296>

2.4.6 „Knihy“

„Knihami“ jsou v tomto projektu označeni zástupci menšin. Stejně jako knihu, si i tyto lidi můžete „přečíst“ formou rozhovoru s nimi. Ovšem zde je každá „kniha“ originál bez dalších výtisků. Pro výběr máte k dispozici katalog, kde jsou uvedeny jejich „názvy“ a podle kterého si můžete vybrat pro Vás tu nejzajímavější knihu. Můžete si vybrat podle toho, ke které knize máte názorově nejbližší, a proto myslíte, že popovídání s ní by mohlo být pro Vás příjemné, což není přednostně cílem „knihovny“. Podle mého názoru byste si měli „knihu“ vybrat naopak podle toho, která Vám je, možná zdánlivě, názorově vzdálená. V tomto případě můžete očekávat překvapení, nebo v opačném případě utvrzení ve svém názoru. Každopádně to bude názor, který bude Váš, a který bude podložený osobní zkušeností a ne pouze přejatým stereotypem. Musíme však brát v potaz, ať setkání dopadne jakkoliv, že „kniha“ mluví především sama za sebe. „Kniha“ je sice označována jako zástupce menšiny, přesto není jejím prototypem, a proto náš názor, který v Živé knihovně nabudeme, je názor na konkrétní „knihu“ a nemůžeme jej aplikovat na celou menšinu. Tím bychom se dopouštěli dalšího, předsudku.

V katalogu knih jsou „tituly“ již několik let stálé, některé nové a některé nejsou vždy dostupné. Živou knihovnou prošli, anebo jsou stále k „vypůjčení“ například tyto „knihy“: Adoptovaný gay, HIV pozitivní umělec a herec z ulice, Feministka s dredama, Gay – psycholog, Herec bezdomovec, Konvertovaná muslimka (ty jsou v knihovně dvě), Nedoslýchavá studentka, Neslyšící studentka, Nevidomá, Ochránkyně zvířat a ekoložka, Posttraumatik, Rom – student, Transsexuál a gay, Vozíčkář a sociální pracovník, Lesba, Punková feministka, Vozíčkář sportovec, Neslyšící interpretkyně poezie a hudby, Blondatá úřednice, Afričan, Jeptiška, Jezuita, Jezuita fotbalový fanoušek, Neslyšící sportovec a fotograf, Městský strážník, Židovka, Rom a mnoho dalších. Celkem živou knihovnou prošlo kolem padesáti „titulů“.

2.4.7 „Anotace“

Každá kniha má uvedeny předsudky, se kterými se ve svém životě osobně setkala. Abychom byli uvedeni do života těchto „kniha“, je nám poskytnuta také krátká „anotace“. V ní je stručně popsán život, jaký žije s označením menšina, nebo jak se menšinou staly, pokud se s touto nálepkou již nenarodily, co změně předcházelo, zda byla dobrovolná, atp.

„Je mi 24 let, jsem muž, ale narodil jsem se v ženském těle. Často si mě pletli s chlapcem. Byl jsem rád. Do určité doby mi to procházelo, ale od nástupu puberty a změn, které probíhaly, už to nebylo tak jednoduché. Líbí se mi muži, chtěl bych mít také takové tělo. Podstoupil jsem operace, aby mé tělo vypadalo tak jak chci, mužsky. Bohužel není medicína všemocná, ale nyní už se za své tělo nemusím tolik stydět. Operace byly důležité pro můj pocit a pro úpravu údajů v dokladech. Jsem rád, že jsem se rozhodl pro tuto změnu, nevím, jak dlouho bych ještě dokázal žít s tělem, které mi bylo odporové. Nyní už nemusím nic předstírat, můžu žít, tak jak to cítím, být člověkem, klukem, i když ne dokonalým, ale co je v životě dokonalé.“¹²

Tento muž je lidmi, kteří ho neznají, považován za muže, tedy homosexuála. Ti se často potýkají s předsudky, že jsou duševně nemocní a měli by se jít ze své lásky k mužům vyléčit. Naopak feministky jsou často osočovány z nenávisti vůči mužům. Podobně jako „kniha“ s názvem Feministka s dredama. Už z její „anotace“ však poznáme, že o nenávist k mužům vůbec nejde.

„Na vysoké škole jsem své postoje začala formovat směrem k feminizmu, který však nikdy nespočíval v nenávisti vůči mužům či v jejich potlačování. Začala jsem si uvědomovat, že společnost není postavená pro muže a ženy rovně - ženy pořád berou méně peněz za stejně vykonanou

¹² <http://www.opim.cz/index.php?page=transsexual-a-gay>

práci jako muži, že se nezapojují aktivně do politiky a nechávají za sebe rozhodovat muže, že jsou považovány za potenciální matky, tudíž jsou neperspektivní na trhu práce, atp. Nejsem radikální feministkou, prostě jen nesnáším machismus, sexismus, preferované synáčkovství, adorovaný status matek, lidí, co si myslí, že když Ježíš byl muž, měl by také svět být řízen a ovládán muži. Nabízím diskusi na téma feminismus - feministická výchova, feminismus ve škole, feministická lingvistika, rovné příležitosti a genderovou tematiku.“¹³

Všichni lidé se do knižního hávu oblékají dobrovolně. Za zodpovídání otázek a poskytování rozhovorů zájemcům na akcích, kde se Živá knihovna vyskytuje, nedostávají žádný honorář. Možná i to je jeden z důvodů, že účast na akcích není vždy stoprocentní a zájemci si mohou vybírat pouze z omezeného repertoáru „knih“. Ovšem to je také podobné klasické knihovně, kde ne vždy najdeme hledanou knihu, protože ji má například někdo jiný vypůjčenou.

2.5 Jak Živá knihovna funguje

Pokud budete mít to štěstí se s Živou knihovnou potkat nebo si akci, na které se bude vyskytovat, vyhledáte na jejich webových stránkách, Vaším prvním krokem bude vybrat si „knihu“, která Vás zajímá. Ovšem pozor, „nesuď knihu podle obalu“, jak zní i podtitul Živé knihovny.

Když budete mít „knihu“ vybranou, musíte si přečíst pravidla knihovny a ty se souhlasem, že je budete dodržovat, také podepsat. Pravidla mají osm bodů, např.: „„Knihy“ nebudou odpovídat na dotazy, jejichž obsah je v rozporu s Listinou lidských práv a svobod, ústavou a zákony ČR (propagace rasismu a xenofobie, drog, dětská pornografie, zoofilie, atd.), které zesměšňují, urážejí či jinak poškozují „knihy“, OPIM o.s. a projekt Živá

¹³ <http://www.opim.cz/index.php?page=feministka-s-dreadama>

knihovna...“, nebo že: „Knihy“ mají právo odmítnout i takové otázky, které jim působí nepříjemný pocit, bolest či nepohodlí.“¹⁴

Potom se odeberete na místo, kde si budete moci nerušeně povídat. Můžete pokládat jakékoliv otázky, které jsou v souladu s pravidly, ale „knihy“ mohou uvážít, na kterou otázku nechtějí odpovídat. Jde však většinou o lidi, kteří jsou otevření a nechtějí nic skrývat, jinak by se do tohoto projektu pravděpodobně ani nezapojovali.

Délka rozhovoru je stanovena na půl hodiny a po dohodě lze rozhovor prodloužit na hodinu a podle akce se může upravit. Například půlhodinový rozhovor na základní škole je hůře proveditelný z důvodu možnosti vystřídání se vícero dětí u jedné „knihy“. Po rozhovoru jste požádáni o vyplnění dotazníku, který slouží jako zpětná vazba, díky níž se může Živá knihovna zdokonalovat.

Na základních školách je princip podobný jako na ostatních akcích, ale nejdříve zde proběhne: „workshop v trvání 1 - 2 vyučovací hodiny se zaměřením na diskriminaci, rasismus a xenofobii pro každou třídu (max. 30 studentů). V rozmezí jednoho až dvou týdnů studenty a žáky navštíví lidé z Živé knihovny, která zpravidla trvá 2 vyučovací hodiny. Rozhovory probíhají ve skupinkách či po dvojicích, vždy v rámci školní výuky.“¹⁵

2.6 Živá knihovna on-line

Vzhledem k tomu, že k dosažení informací se v dnešní době hojně využívá internet, ani Živá knihovna nezaostala a od září 2008 do června 2009 provozovala Živou knihovnu on-line. Fungování Živé knihovny on-line, bylo podobné jako fungování Živé knihovny naživo. Na stránkách organizace si stále, přestože knihovna on-line již nefunguje, můžete najít odkaz Živá knihovna on-line, kde máte možnost si v klidu pročíst „katalog knih“ s jejich profily. Když Vás nějaká kniha zaujme, bude Vás zajímat její názor nebo

¹⁴ <http://www.opim.cz/index.php?page=pravidla-zive-knihovny-on-line>

¹⁵ <http://www.opim.cz/index.php?page=skoly>

budete mít jakýkoliv dotaz, můžete jej poslat a „kniha“ Vám odpoví v nejbližším možném termínu.

Dříve bylo možné s knihou v podstatě chatovat, tzn. Že „kniha“ měla určený termín, kdy bude odpovídat na otázky. Ten den jste jí mohli poslat otázku a obratem Vám přišla odpověď a nejen Vám, jelikož poslané otázky a odpovědi „knihy“ se zobrazovaly i ostatním návštěvníkům, kteří byli na stránkách Živé knihovny. Tyto rozhovory jsou na internetových stránkách stále k přečtení.

Samozřejmě zde fungovala stejná pravidla jako kdybyste se s „knihou“ setkali osobně. Stejně tak jste byli požádáni o vyplnění dotazníku.

Projekt mohl fungovat díky finanční podpoře Velvyslanectví Nizozemského království v Praze a Evropského fondu mládeže Rady Evropy. Jelikož není dostatek peněz, v současnosti Živá knihovna on-line nefunguje.

2.7 Ohlasy „čtenářů“

Díky dotazníkům, o jejichž vyplnění jste požádáni po rozhovoru s „knihou“, a který slouží jako zpětná vazba, jsou zaznamenány reakce, mezi kterými je i spousta těch, které splňují nebo míří k cíli Živé knihovny. A to „nabourat“ lidem jejich předsudky, aby došli k jejich přehodnocení.

Na otázku Co nového jste se dozvěděl/a od „živé knihy/knih“?, byly zaznamenány např. tyto odpovědi:

„Že i lidé, kteří to neměli a nemají jednoduché, mohou být šťastní!“
„Jak se žije bezdomovcům, kteří vyhledají Naději, Armádu Spásy, rozdíly v přístupu k bezdomovcům za komunistu a nyní.“
„To se nedá popsat, ale je to skvělý nápad.“

Takové to „podpovrchové“ žití lidí, člověka, od kterých bych se to jindy nedozvěděla.“

Překvapilo mě, že člověk, který byl na vozíku, může lézt po skalách (nebo spíš po stěně).“

Vyvrací předsudky, že jsou lidé-posttraumatici zlí.“¹⁶

U otázky: „Co Vás nejvíce zaujalo při rozhovoru/rozhovorech s „živou knihou/knihami?“ byla až neuvěřitelně rychlá sebereflexe jedné z „čtenářek“: „Že jsem byla úplně mimo a ovládly mě předsudky.“¹⁷

Ovšem jak rychle tato „čtenářka“ odhalila své předsudky, může se k nim stejně tak rychle opět vrátit. Jak dlouho ve „čtenářce“ bude toto zjištění zvonit, od kolika předsudků ji oprostí a zda za chvíli nezajede opět do pohodlných kolejí předsudků, je otázka. Pokud se hlouběji ponoříme do tématu předsudků, možná budeme znát odpověď. Stejně tak si budeme moci odpovědět, na kolik je možné, aby Živá knihovna odlehčila lidem od jejich předsudků během půl hodiny či je přiměla k jejich přehodnocení.

¹⁶ www.opim.cz/uploads/%C5%BDiv%C3%A1%20knihovnaNA%20FESTIVALECH.pdf

¹⁷ <http://www.opim.cz/uploads/%C5%BDiv%C3%A1%20knihovnaNA%20FESTIVALECH.pdf>

3. DALŠÍ PROJEKTY, ZABÝVAJÍCÍ SE PŘEDSUDKY

Hlídejte si své předsudky je název jednoho z mnoha projektů, které se zabývají problémem předsudků a mají zájem s ním něco dělat. Tato kampaň proběhla v roce 2006. Šlo o televizní spoty na České televizi a v některých kinech v ČR, plakáty, inzeráty a webové stránky, které doposud fungují. Na těchto stránkách se můžete dočíst, co jsou předsudky, co dělat, nebo na koho se obrátit, pokud jsme svědky diskriminace, nebo jsme přímo jejími aktéry. Dále si zde můžeme přečíst příběhy lidí, kteří se s předsudky setkali, nebo trvale setkávají, nebo názory lidí na předsudky.

Sport bez předsudků je projektem zaměřený na děti. Sport má být nástrojem ke sblížení dětí, díky němuž nebudou vnímat rozdíly mezi sebou, co se týče barvy pleti, nebo náboženství. Tento projekt probíhá na základních školách, kam do jednotlivých tříd dochází lektoři, kteří dětem představují netradiční sporty a sledují jejich spolupráci, kterou vyhodnocují.

Divadlo Ježek a čížek je divadlem, jehož herci jsou lidé se zkušeností života na ulici. Díky jejich představením, mohou lidi vidět bezdomovce i jako lidi, kteří jsou aktivní, umí se pro něco zapálit, něco vytvořit a podělit se o to s ostatními. Lidem bez domova to na druhou stranu přináší kontakt s kulturou, s lidmi mimo ulici, učí je určité odpovědnosti a pravidelnosti. „Obsazení do role znamená pro klienta závazek a jeho splnění mu přináší uspokojení. Tato fáze práce s klienty směřuje vždy k veřejnému vystoupení. Jak herci Ježka a čížka shodně potvrzují, hraní na veřejnosti jim dodává sebevědomí a účinně mění jejich postavení ve společnosti.“¹⁸ Divadlo Ježek a Čížek mimo svá vystoupení na různých akcích, pořádá také semináře a workshopy. Toto netradiční divadlo bylo založeno roku 2000 a dodnes již úspěšně nastudovalo 15 inscenací.

¹⁸ Drábek [online]

4. PŘEDSUDKY

Známe je a byli jsme jim svědky pravděpodobně všichni. Bohužel někdo pocítil předsudky lidí na vlastní kůži. A to doslova. Často si říkáme, co je nám do toho, co si myslí někdo jiný. Ovšem v tomto případě nesmíme být lhostejní. Předsudky často nezůstanou pouze u myšlenky, ale ovlivňují naše chování a přístup k jiným lidem. Mohou zapříčinit, že odsoudíme člověka bez toho, abychom ho poznali, pouze kvůli tomu, že ho máme již zaškatulkovaného jen podle nějakého znaku. K tomu, aby si někdo udělal o druhém člověku názor, mu může stačit pouze jeho barva vlasů, povolání, oblečení, nebo například tělesná vada, kterou si on sám nevybral, ale narodil se s ní. Důvodů a znaků, podle kterých se orientujeme a vytváříme si předsudky, jsou miliony.

A co je na předsudcích strašidelné? Že často vznikají bez důvodu. Za jejich vznikem nemusí stát vůbec nic. Jsme schopni odsoudit i člověka, o kterém víme minimum informací, nikdy jsme ho neviděli, nikdy jsme s ním nemluvili a již si dovolíme jím opovrhovat nebo naopak ho vynášet do nebes. Sedmileté děti v jednom městě dostaly otázku, zda jsou lepší děti v jejich nebo sousedním městě. Skoro všem dětem stačilo jako důvod sebe vidět lepší, než děti v sousedství pouze to, že je neznaly.¹⁹ Předsudek těchto dětí, který je založen na pouhé neznalosti dětí v sousedství lze pravděpodobně snadno odstranit, jelikož neznáme se může pro děti stát lehce známým. Ovšem ne vždy je to tak jednoduché, neboť lidé často vidí spíše to, co očekávají, že uvidí a na to zaměří svou pozornost, aby si potvrdili svou domněnku a jiné věci, které by jejich domněnku mohly narušit, jsou jim zastíněny.

Často vedeme dlouhé debaty s lidmi, kterým chceme vysvětlit svůj názor a pohled na věc. Často se nám i může povést druhého přiklonit na svou stranu. Ovšem to jde o názory, které jsou lidé ochotni změnit více, než předsudky. Změnit předsudek je o to těžší, že je velmi imunní vůči důkazům,

¹⁹ Allport, s. 73

kteřé nevidí a neslyší. „Kdosi řekl, že je snazší rozbít atom než pŕedsudek.“²⁰

Pŕedsudky jsou ovlivňovány spoustou faktorů. Podílí se na něm výchova, osobnost, vnímání světa, odlišností, dobrého, špatného, černobílého, strach z neznámého, strach z odlišného, atd. Proto mé pojednání je složeno pouze ze střípků, které mají sloužit jako pŕiblížení k tématu a ukázání složitosti a širokosti problematiky pŕedsudků.

4.1 Co je pŕedsudek

Velmi obecně můžeme říct, že pŕedsudek je nebezpečí v naší hlavě, které může mít fatální důsledky. Pŕedsudky často vychází ze zkušenosti, která se po té traduje dál, a lidé ji pŕebírají, jako by se stala jim a plošně ji aplikují na všechny lidi, kteří patří do té samé skupiny. I kdyby to byla jedna zkušenost, která by byla vyplacena spoustou dalšími kladnými zkušenostmi. Lidé své názory neradi mění, natož pak pŕedsudky. Vidí pouze to, co vidět chtějí.

Mnoho lidí si myslí, že studenti matematicko-fyzikálních škol jsou nudní lidé, bez smyslu pro humor, že malí muži trpí napoleonským komplexem, že bohatí lidé nevědí, co jsou skutečné problémy, že krásné, nebo blondaté ženy jsou hloupé, atp. Pravděpodobně tomu tak u některých lidí skutečně je, ale u spousty lidí to platit nemusí. Lidé, kteří smýšlí o ostatních plošně, jsou zatěžkáni pŕedsudky a i kdybyste jim řekli deset důvodů, které by dokazovaly, že to tak není, jim bude stačit jeden, i když třeba nelogický, kterým budou vše vyvracet. „Pŕedsudky ignorují objektivní a relevantní kritéria usuzování...“²¹ Pŕedsudky zkrátka postrádají logiku.

Slovo pŕedsudek všichni známe, ale je nám jasný tento pojem? Spoustě lidem se vybaví rasové pŕedsudky, které jsou v České republice aktuálním tématem, bohužel pouze komentovaným, nikoliv řešeným. Bohužel proto, že jejich četnost je alarmující.

²⁰ Allport, s. 25

²¹ Novák, s. 9

4.1.1 Definice

Předsudky zahrnují mnohem více, než jen rasové předsudky. Mohou se vztahovat i na věci, nebo zvířata. Pomoci si můžeme definicí. Předsudek je: „Příznivý či nepříznivý postoj vůči osobě nebo věci, který člověk zaujímá předem, bez opravdové zkušenosti nebo bez ohledu na ni.“²² Z toho nám vychází, že předsudky nejsou pouze negativně zaměřeny, ale naopak mohou být i pozitivní. Stejně tak se mluví i o pozitivní diskriminaci. Ovšem ve většině případů se setkáváme s negativními předsudky nebo diskriminací, které jsou zatím nebezpečnější, proto se zaměřím spíše na ně.

Důležité je v definici upozornit na „opravdové zkušenosti“. S každým mít zkušenost nemůžeme, ovšem v tom případě si také nemůžeme dělat úsudek o všech. To je samozřejmě těžké, jelikož škatulkování nám ulehčuje život. Díky tomu se můžeme rychleji orientovat a předvídat. Ovšem musíme své škatulky umět přizpůsobit a aktuálně pozměnit.

Podobná je i jiná definice, která mluví o předsudcích ve spojení s absencí zájmu o druhého, ale předem má vytvořené mínění na základě subjektivních představ o dotyčném. Podle definice je předsudek: „negativní, nepříznivý postoj vůči skupině nebo jejím individuálním členům; je charakteristický stereotypní vírou (míněním), postoj vyplývá z procesů uvnitř nositele postoje spíše, než ze zkoumání vlastnosti dotyčné skupiny.“²³

Allport cituje filozofa Bertranda Russella: „Mysl neustále otevřená bude mysl neustále prázdná.“²⁴ Taková mysl nebude zatížená předsudky. Ovšem prázdná mysl, by byla mrtvá mysl. Tedy absolutního stavu bez úsudku o jiném člověku, kterého vidíme byť poprvé, pravděpodobně nikdy nedocílíme.

Lidé běžně kategorizují na dobré, lepší, špatné, horší, atp. pomáhá nám to rychle se rozhodovat, orientovat se a v podstatě fungovat. Tyto kategorie jsou ale začátkem předsudků. Znamená to tedy, že bez předsudků nemůžeme žít? Nikoliv. Je totiž rozdíl mezi předsudky a domněnkami, představami, nebo úsudky. Jak tedy poznáme rozdíl? „...pokud je člověk schopen opravit ve světle nových skutečností svůj chybný úsudek, nemá

²² Allport, s. 38

²³ Geist, s. 318

²⁴ Allport, s. 51

předsudky. Předčasný soud se stává předsudkem pouze tehdy, je-li nezvratný i tváří v tvář novým poznatků.²⁵

A co předsudky např. vůči nacistům? Podle Allport v těchto případech nejde o předsudky. Je zde spousta důkazů o jejich praktikách. A samozřejmě i v tomto případě, bychom měli uznat, že ne všichni nacisté souhlasili se stranickým kodexem, ale pravděpodobnost je velmi vysoká. Proto se předsudky povyšují do reálného společenského střetu.²⁶

4.2 Oběti předsudků

Oběťmi předsudků jsme všichni. Ať už se narodíme jako žena, nebo muž, stejně si nevybereme. Předsudky se vztahují na muže i ženy. „Ženy jsou horší řidičky, než muži. Muži neumí dělat více věci najednou.“ Ať už se narodíme na jakémkoliv kontinentě. „Američané jsou hloupí a tlustí.“ Ať už se narodíme v jakékoliv zemi. „Němci jsou suchaři, Italové jsou výbušní, Češi jsou zloději.“ Ať už se narodíme na vesnici, nebo ve městě. „Vesničané jsou „burani“. Lidé z měst jsou namyšlení.“ Takhle můžeme pokračovat až k těm nejbližším okruhům lidí, kteří s námi žijí na stejné planetě, ve stejném světě, který vůči sobě zbrojí, místo toho, aby se lidé spojili pro lepší a hodnotnější věci, hledají na sobě chyby.

4.3. Kam mohou vést předsudky

To, až kam mohou vést předsudky, všichni víme. Je to například vyvražďování Židů, kteří byli pronásledováni především kvůli své náboženské příslušnosti. Ze stejného důvodu tedy hrozí i vyvražďování například muslimů, jelikož v poslední době často slyšíme spojení muslim – terorista. Ovšem zde není chyba v islámu, ale mylném vykládání koránu. Podobně je to se všemi předsudky. Lidé si je vytvoří bez dostatku informací nebo z chybné interpretace. Doufejme tedy, že lidé se již k podobným praktikám nepřikloní, což bohužel není vyloučeno, neboť projevy předsudků mají

²⁵ Allport, s. 41

²⁶ Allport, s. 40

hrůznou stupnici: osočování, vyhýbání se, diskriminace, fyzické napadání, vyhlazování.²⁷

4.4 Co stojí za předsudky

Abychom s předsudky mohli účinně bojovat, musíme nejprve nalézt jejich příčinu.

4.4.1 Kategorizace

To, že se lidé třídí a řadí do skupin, se děje ve společnosti přirozeně. Sdružují se lidé bohatí, chudí, intelektuálové, spolužáci, etnické menšiny, rybáři a atd. Vznikají skupiny lidí, které něco spojuje a cítí se společně dobře. Je to pro nás pohodlnější a nemusí za tím být žádné předsudky. Jednoduše se cítíme lépe ve skupině lidí, která je stejné „krevní skupiny“. Pokud máme kolem sebe dostatek lidí, kteří nám vyhovují, je pro nás zbytečné vkládat energii do hledání dalších lidí, kterým bychom se museli přizpůsobovat. Což je samozřejmě škoda, protože tím si uzavíráme další komunikační kanály. A vzniká tak nebezpečí nepřátelství mezi skupinami, které se může vyhrotit až do otevřených střetů.²⁸ Je to způsobeno nerovnostmi jednotlivých skupin, které jsou samozřejmé. A jak píše Mareš: „Nerovnost různého druhu se objeví, jakmile je lidská komunita tvořena více než hrstkou lidí a když dosáhne dlouhodobějšího trvání.“²⁹ To znamená, že se před nerovnostmi neschováme ani přímo ve skupině, protože i ta se dále dělí.

Ovšem záleží, jak kdo je ve svém dělení radikální a jak celkově smýšlí o světě. Jsou lidé, kteří tento svět chtějí vidět zjednodušeně a dělí věci na černé a bílé. Pak skupiny posuzují na dobré a špatné. To dále znamená, že pokud má předsudky vůči jedné skupině, pravděpodobně bude mít předsudky i vůči dalším skupinám. Samozřejmě jsou mezi lidmi i odlišnosti. Nejsou jen lidé s předsudky a bez předsudků. Při tomto tvrzení bychom se dopouštěli stejné chyby a viděli lidi pouze černé a bílé, nebo žluté a modré.

²⁸ Allport, s. 49, 50

²⁹ Mareš, s. 14

Ovšem větší pravděpodobnost zde je. Už podle psychologického výzkumu, který dokázal, že: „kognitivní proces je u lidí s předsudky všeobecně jiný než u lidí tolerantních.“³⁰

4.4.2 Osobnost

Co se týče osobnosti člověka, který inklinuje k předsudkům, jde většinou o osobnost autoritativní. Dokazuje to Americký výzkum, který prokázal, že lidé s autoritativní osobností mají v sobě: „antisemitismus a protičernošské postoje; etnocentrismus, preference vlastní rasy či národnosti a nepřátelství vůči ostatním; dogmatismus, rigidita, chybějící smysl pro humor; konzervatismus, nechuť ke změnám, politickým inovacím, atd.“³¹ Mluvíme zde samozřejmě o nezdravé autoritativnosti. Na přiměřené autoritě není nic špatného, ba je naopak v mnoha případech nutná a dobrá. Nesmí však jít o takovou, která ze strachu ubližuje. To je pro tento typ osobnosti také typické, protože má velký strach ze svých nedostatků, proto jimi obviňuje někoho jiného, koho po té nenávidí. Autoritativní osobnost nepřipustí jiný názor, a proto nesnáší lidi, kteří jiný názor mají. Tato osobnost člověka není ovšem žádný hrdina, naopak útočí až ve chvíli slabosti, kdy začíná ubližovat. To, že nejde o hrdinskou osobnost, dokazuje také to, že se bojí odlišnosti. Tato osobnost se chová podle toho, co vyžaduje autorita, ke které vzhlíží. Svou autoritu, kterou obdivuje, si nevybírá podle jejího názoru, ale pouze pro její moc. A je jedno, jaká ta moc je.³²

4.4.3 Výchova

Podobně, jako Americká studie, mluví i další výzkum, který popisuje Allport, ve kterém badatelé nejdříve vybrali děti, u kterých se prokázala větší míra předsudků vůči menšinám. Matkám těchto dětí byly zaslány dotazníky, z jejichž odpovědí, co se týče výchovy, se ukázalo, že zastávají autoritativní výchovu. Např. je pro ně nejdůležitější poslušnost dětí, jejich děti si nesmí dovolit prosazovat svou vůli, atp.

³⁰ Allport, s. 199

³¹ Novák, s. 42

³² Tamtéž, s.42

Autoritativní osobnost má vliv i na ostatní, zejména pak na své děti, které vede pevnou rukou a nedovolí jim mít vlastní názor a vyžaduje absolutní poslušnost. U těchto dětí se potvrdil větší výskyt předsudků, než u ostatních dětí. Největší problém však je v tom, jak bylo prokázáno, že si děti své předsudky nesou celý život, tedy že jejich předsudky nemizí.³³

Samozřejmě, že důvodů, proč lidé mají předsudky je celá řada, ale nejčastějším důvodem je uváděno, že se tito lidé bojí odlišnosti. Často za tím stojí již jejich výchova. Často byli trestáni za odchýlení se od normy, proto odlišnost nechtějí dovolit ani jiným lidem. Jsou z nich netolerantní lidé.

4.4.4 Skupina

Možností, jak se staneme členem skupiny je mnoho. Můžeme se do určité skupiny přímo narodit a bez zásluhy se jejím členem stát, nebo naopak si svou skupinu vybereme a usilujeme o členství v ní. Důvodů, podle kterých si skupinu vybíráme, je taktéž mnoho. Hodně nešťastným je důvod nízkého sebevědomí, které si zvyšujeme tím, že se schováme za skupinu, která nám dává pocit nadřazenosti nad jinými, kteří do této skupiny nepatří.

„Psychologie nás učí, že touha jednotlivce ztotožnit se se skupinou je velmi často výsledkem pocitu méněcennosti. Že tato potřeba může být ukojena jen tehdy, jestliže nás členství ve skupině nějak nadřazuje nad nečleny, nebo členy jiných skupin.“³⁴ Tento důvod v nejvyhrocenějších případech může být velmi nebezpečný. Například rychle nabitě sebevědomí mladých členů skinheadské skupiny, živené nadřazováním a rasovými útoky.

Existuje teorie, že člověk přebírá hodnoty skupiny, do které patří nebo by chtěl patřit. Tím jak se člověk stává členem skupiny, přijímá i její postoje. To nás vede k tomu, že pokud tímto způsobem člověk získává předsudky, pravděpodobně budou velmi silné, protože jsou podporovány lidmi, mezi které chce patřit v případě referenční skupiny. Tato teorie hraje proti možnosti ovlivnit předsudky jednotlivce. Postoj skupiny má pro jednotlivce větší váhu, než předkládaný názor například nějaké autority. „Podívejme se

³³ Allport, s. 320

³⁴ Žantovský, s. 42

na dítě, které se ve třídě účastní mezikulturní výchovy. Tuto výchovu s velkou pravděpodobností přebijí normy rodiny, party nebo sousedé, kterých se dítě chápe dychtivěji.³⁵ V tom případě by bylo nemožné ovlivnit postoj člověka, nebo dítěte vnějšími faktory, ale pouze uvnitř skupiny, která by rozhodla, zda je toto pro ně akceptovatelné, zda tuto skupinu budou tolerovat či se s ní dokonce přátelit.

I když je tato teorie podložena výzkumem, podává člověka jako neschopného si učinit svůj postoj bez toho, aby s tím souhlasila skupina. Myslím, že dospělý člověk je schopen i dost silný na to si svůj postoj obhájit i přesto, že je členem skupiny. Otázkou je, zda pokud má svůj postoj, se kterým skupina nesouhlasí, má zájem ještě v této skupině být. Ovšem předsudků je tolik, že kdybychom chtěli patřit pouze do skupiny, ve které bychom měli všichni stejné postoje, buď bychom ji vůbec nenalezli, nebo by se z nás museli stát ovce, které jdou podle svého stáda.

4.5 Co může ovlivnit naše předsudky?

4.5.1 Kontakt

Pokud je jedním z důvodů našich předsudků nevědomost a strach z neznámého, řešení by bylo jednoduché. Umožnit kontakt lidem z menšin, s lidmi s předsudky. Což se v podstatě denně děje, především ve městech, kde potkat např. bezdomovce, muslima, žida, róma, černocho, anarchistu, nebo člověka se zdravotním postižením, není problém. Tento povrchní kontakt je však nedostačující. V podstatě na naše předsudky nemá žádný kladný efekt, ba naopak. Letmá setkání s členy menšinových skupin např. v metru, obchodě, na ulici nebo kdekoliv jinde mohou předsudky upevňovat nebo zvyšovat. Je to z toho důvodu, že se zaměříme na chování, které očekáváme. Na člověka pohlížíme zastíněným pohledem předsudků, které nám vyhovují. Tím se ztrácí možnost na jejich změnu.³⁶

³⁵ Allport, s. 71

³⁶ Allport, s. 286

4.5.2 Známost

Na rozdíl od náhodných kontaktů, známost má prokázaný pozitivní vliv na předsudky. Byl například učiněn výzkum, kde se ukázalo, že dotazovaní studenti lépe hodnotí menšiny, z jejichž skupiny znají pět či více lidí. Pozitivní vliv na předsudky byl prokázán i u pouhé teoretické výuky. V dnešní době se využívá zážitková pedagogika, na které byl postaven další výzkum. Absolventi pedagogické školy strávili dva po sobě jdoucí víkendy v Harlemu. Tam měli možnost se setkat s úspěšnými černošskými lékaři, spisovateli, redaktory, umělci, nebo sociálními pracovníky. U studentů byly zjišťovány pomocí škál jejich postoje vůči černošům. Po pokusu se ukázalo výrazné zlepšení jejich postojů vůči těmto lidem. A co je dále zajímavé, že jejich nové kladné postoje zůstaly kladné i po roce, to znamená, že nebyly pouhým chvilkovým nadšením, ale zůstaly relativně trvalé. Relativně proto, že návrat negativních postojů není stoprocentně zaručen.³⁷

Tyto výzkumy jsou velmi nadějně. Potvrzuje se zde předpoklad, že na předsudcích se podílí i strach z cizího, neznámého, který vede k předsudkům až agresi. Ale nesmíme zapomínat na osobnost člověka. Pokud jeho předsudky vychází z jeho osobnosti, nepomůže k jeho změně postojů ani rok strávený s člověkem, který patří do nějaké menšiny, i kdyby to byl třeba prezident.

Přesto je spousta lidí, s jejichž předsudky je možné něco dělat. Je k tomu zapotřebí 5 podmínek:

1. Zúčastnění musí mít rovnoprávné postavení.
2. Zúčastnění musí mít příležitost k osobnímu kontaktu.
3. Je nutný kontakt s nestereotypními jedinci. Jde o osoby, které se zjevně odlišují od obecné představy o skupině, na níž se předsudky zaměřují. Zřejmě proto je považováno za velmi důležité, aby příslušníci rasových menšin zaujímali nápadné posty, např. televizních hlasatelů či hlasatelek.

³⁷ Allport, s. 287

4. Kontakt mezi skupinami musí být společností podporován.
5. Měla by existovat příležitost ke spolupráci.³⁸

³⁸ Novák, s. 101

5. SOUVISEJÍCÍ POJMY

Předsudky jsou spojeny s pojmem xenofobie, která bývá základem a impulsem k rasismu nebo diskriminaci. Proto zde tyto pojmy zmíním a ve zkratce představím.

5.1 Xenofobie

„Definice sociologická a filozofická: Strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar.“³⁹ Strachem ovšem xenofobie nekončí, ale může vést k nenávisti, jak je řečeno v další definici „Xenofobie - označení pro strach, a tím nenávist vůči cizincům a všemu cizímu.“⁴⁰ Z toho důvodu může být xenofobie velmi nebezpečná. Co je cizí, je odlišné, tedy se týká všech, protože naštěstí nejsme všichni vytvořeni podle formy. Ale možná se blýská na lepší časy. „Německý autor Wolfgang Welsch mluví o akceptované a oceňované pluralitě. Znamená to, že místo abychom rozdílnost pouze tolerovali, se z ní dokážeme radovat. Tedy těší nás, že druzí jsou takoví, jací jsou, a tedy jiní, než my. Nepotřebujeme už druhé vnímat jako poněkud méně dokonalé kopie sebe sama. Máme jim co nabídnout a oni zase něčím obohatit nás.“⁴¹

5.2 Rasismus

Definice rasismu zní: „Ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva.“⁴²

Je děsivé, že je na světě tolik lidí, kteří dokážou jiné lidi nenávidět pouze proto, že jsou jiné rasy, než jsou oni sami. Jako by to byla odměna, narodit se bělochem, za nějaké zásluhy. Tak to ovšem není. Nemůžeme

³⁹ Šišková, s. 12

⁴⁰ Geist, s. 560

⁴¹ Štampach, s. 45

⁴² Šišková, s. 13

rozhodovat, jaké barvy pleti se narodíme a nikterak se za to nepříčiníme. Jsou jiné věci, za které nezasluhujeme obdiv, nikdy však nenávisť.

5.2.1 Situace v České republice

Pešát, který svou diplomovou práci věnoval tématu Rasové předsudky v současné české kultuře, učinil výzkum, jehož výsledek není povzbudivý. Pešát si položil hlavní otázky, ke kterým dostal odpověď díky podotázkám, neboť přímá odpověď na ně by byla značně zkreslená a nevypovídající.

68% dotazovaných lidí potvrdilo, že negativní rasové předsudky jsou v lidech široce zakořeněny a pokládají je za pravdivé.

Kladně dopadl i výsledek otázky, zda mají příslušníci majoritní části obyvatel České republiky strach, případně obavu z těsného soužití s příslušníky jiných etnik, nebo národností. Tuto otázku měl Pešát svými podotázkami směřovanou hlavně na romské sousedy. Z výsledku vyplynulo, že 69% respondentů by nechtělo bydlet v blízkosti romské rodiny a 59% procent z nich uvedlo jako důvod nadměrný hluku, který má s romskými rodinami spojen.

Další otázka směřovala k zjištění, jak jsou občané České republiky ochotni být nápomocni národnostním, nebo etnickým menšinám. Podle Pešáta nejsou lidé ochotni pomáhat menšinám. K tomuto výsledku se ale Pešát dostal neodpovídajícím počtem podotázek. V tomto případě šlo pouze o zaměření na pomoc ve formě sbírky pro vítkovskou rodinu, na kterou byl spáchán rasový útok, zápalnou lahví. Podle Pešátových výsledků nepřispělo 98% respondentů.⁴³

⁴³ Pešát, s. 58, 63

5.3 Diskriminace

Pod pojmem diskriminace se skrývá opět netolerance k některým lidem. Na rozdíl od rasismu, mohou být důvody utlačování, nebo znevýhodňování některých lidí jinými lidmi nejen rasové, ale například sociální. Stejně jako předešlým pojmům, i diskriminaci se nedostává především tolerance k odlišnostem jiných lidí, díky nimž může být naše společnost barvitá a různorodá, nikoliv uniformovaná. Ne všichni však mají to štěstí být tolerantní samozřejmě a bez bolesti, ale v takovém případě není možné, aby: „život prožili pokud možno s nejmenší dávkou nepříjemností. Je to velice lidské a je to pochopitelné, ale je to právě to, co z lidí činí otroky. Morální otroctví je předebranou ke genocidě duchovní, kulturní a národní.“⁴⁴

⁴⁴ Komárková, s. 31

6. LISTINA ZÁKLADÍCH PRÁV A SVOBOD

Listina základních práv a svobod je naší nejvyšší listinou. Je součástí ústavního pořádku. Její pravidla jsou přirozená práva, která nebyla odhlasována zákonodárci, proto je není možné ani odhlasováním, ani zákonem zrušit.

V Listině základních práv a svobod se hned v úvodu obecných ustanovení dočteme to nejdůležitější a dalo by se říct vše vypovídající: Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. A kteří lidé? Všichni bez rozdílu. Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Přesto, že je v Listině základních práv a svobod uvedeno, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno, musí vznikat projekty jako Živá knihovna, aby se o tato práva zasazovala.

7. ROZHOVORY

Ted, když jsme teoreticky připraveni, můžeme se pustit do praxe a vyslechnout autentické zpovědi lidí, kteří vědí, co jsou předsudky, neboť s nimi mají osobní zkušenost. Osobně mě z nabídky „knihovny“ nejvíce zajímaly „knihy“ na téma bezdomovectví. Důvodem bylo to, že mám pocit, že k lidem bez přístřeší mám nezdravý, často lítostivý postoj. Mám tendence tyto lidi omlouvat a obhajovat před ostatními lidmi a na všechny používám jednotné argumenty.

Měla jsem to štěstí, že Živá knihovna nabízí rovnou dva „tituly“, které mají o životě na ulici co říct. Po přečtení „knih“ HIV pozitivní travesty umělec a herec z ulice a Herec – bezdomovec, jsem z některých svých představ lehce vystřízlivěla. Například jsem se dozvěděla, proč tolik lidí žijících na ulici propadá alkoholu, a že ne vždy je příčinou jeho bezdomovectví, ale často důsledkem tíhy ulice. Dozvěděla jsem se o pravidlech ulice, nebo jak zde člověk může trávit svůj neomezeně volný čas. Tyto informace si samozřejmě můžeme přečíst i v odborné literatuře, ovšem od lidí, kteří mluví ze své zkušenosti, jsou přeci jenom skutečnější.

Přestože jsem na lidi bez přístřeší nekoukala pohrdavým pohledem, provinila jsem se vůči nim tím, že jsem je házela do jednoho pytle.

7.1 HIV pozitivní travesty umělec a herec z ulice

S Karelem, který se skrývá pod názvem této knihy, Vám pravděpodobně vyměřená půl hodina ke „čtení“ nebude stačit. Já jsem se s Karlem sešla individuálně, díky Živé knihovně, která mi na něj ochotně poskytla, s jeho souhlasem, kontakt. Strávili jsme spolu dvě hodiny a stále by bylo o čem povídat. Není to pouze tím, že Vám může nabídnout několik témat k rozhovoru, ať již téma HIV positivity, travestity, homosexuality, umělecké činnosti nebo života na ulici, kde strávil dvanáct let a živil se krádežemi a prostitucí, bral drogy a dostal se do vězení, ale také díky Karlově hovornosti, otevřenosti a chuti Vám sdělit co nejvíce o svém životě. Je to i jeho extrovertně založenou osobností, která se projevuje již na první

pohled. Při našem rozhovoru nebylo snad člověka, který by o něj alespoň nezaváhal pohledem. Nejnápadnější jsou na Karlovi jeho silně nalíčené oči s nalepenými dlouhými řasami a přitom strniště na tváři, na každém prstu minimálně dva prsteny a na každé ruce deset náramků a přitom pánské oblečení. Karel nechává svou extrovertní osobnost vyřádit také v divadle Ježek a Čížek, kde působí jako herec nebo při travesty show, kde vystupuje v převlecích známých osobností či pouze jako žena. Zkrátka Karel je „knihou“ velmi barvitou. Já jsem se zaměřila převážně na kapitolu života na ulici, která je i „čtenáři nejčtenější“. Přesto jsme se dotkli každého tématu, které nabízí, jelikož jde o kapitoly jeho života, které jsou tak provázané, že by pravděpodobně bez jedné nevznikla druhá.

Karel se dostal na ulici, když mu bylo 17 let. Říká, že to byla jeho volba. Chtěl se osamostatnit, nechtěl být omezován rodiči, kteří mu říkali, kdy se má vrátit domů. Proto odešel z vesnice do Prahy a představoval si, že si sežene práci a bydlení. Jeho plán ovšem nevyšel a důsledkem bylo, že se velmi rychle ocitl na ulici. Stejně tak rychle poznal její drsnost a pravidla, která byla přísnější než jaká by musel dodržovat doma. V jeho pubertálním věku jim ovšem nerozuměl a přišla mu od rodičů přehnaná. Dnes jim již rozumí, ale to přišlo až s věkem a zkušenostmi s pravidly ulice. „Nemůžeš přijít do parku, zabrat si lavičku a myslet si, že je Tvoje. Velmi rychle Tě z ní může někdo vyšachovat. Najdeš si místo a pak zjistíš, že na něm bydlí už dalších deset lidí. Na ulici musíš neustále hledat, bojovat, snažit se. Nikdo Tě tam nebude vodit za ručičku...“

Karel na ulici začal užívat pervitin. Jak sám říká. „Alkohol většinou funguje, abys vydržela, protože když jsi na začátku na té ulici, tak si říkáš: „To zvládnou. Měsíc, dva, to bude v pohodě“, jenže postupem času tě to psychicky začne tak ničit, že abys vydržela, sáhneš po flašce, abys vydržela, sáhneš po droze. Napiješ se nebo si vezmeš drogy a je Ti fajn, tak to opakuješ a zažere se Ti to pod kůži a už z té ulice nechceš. Takže když ti někdo nabídne práci, tak většina řekne: „Ne, mně je tady dobře, už sem si tu zvykl a nechci nic měnit“. Takhle podle Karla dopadají jak starší lidé, kteří se na ulici dostanou životním neštěstím, tak i mladí lidé, kteří si ulici vyberou

dobrovolně, a i když se nevyplní jejich sen svobody tak, jak si představovali, ulici se tak přizpůsobí, že už neumí žít jinak.

Karel se z pervitinu dostal sám po pěti letech užívání zkrátka tak, že se rozhodl, jak říká. Vedli ho k tomu osudy jeho dvou kamarádů, kteří zemřeli na předávkování a také proto, že si začal uvědomovat, že mu droga nedává již tolik jako na začátku a mnohem více mu bere. Z čeho se ovšem nedostal, byla prostituce, kterou si nejen vydělával, ale také ho jako gaye často bavila, což záviselo na klientovi a typu praktiky, kterou po něm vyžadoval. Ale i pro Karla měla prostituce stinné stránky a svá pravidla. I v prostituci jde často o život a nejen kvůli pohlavním nemocem. Karel tak přišel o kamaráda. „Čím víc měl klient peněz, tím víc ho kluci chtěli, i když věděli, že je to třeba gauner. Ale stávalo se, že když byl někdo dobrý, že se uměl přizpůsobit, což znamenalo, že když se umíš přizpůsobit, můžu s Tebou do tříhvězdičkového hotelu. Bez toho, aby si udělala průser, dostala si třikrát víc, než klasická holka z Perlovky. V tu ránu si viděla nehty, zuby, nože v pohotovosti. Rivalitu, žárlivost, která klidně skončila smrtí.“ Stejně tak, jako Karlův, v té době jednadvacetiletý kamarád, kterého ubodal mladší kluk ze závidi. Karel říká, že ulice: „ má mnohem morbidnější zákony co se týká hierarchie a toho co smíš a nesmíš, protože je to jinej prostor, jiný věci, který v normálním životě nemáš.“

Z prostituce a ulice dostala Karla před devíti lety až jeho diagnóza: HIV pozitivní. Karel se nenakazil při prostituci, ale jak říká: „jeden blbej noční úlet“. Přestože se předtím snažil dostat z ulice několikrát, tohle byl pro něho zásadní impuls. Dalo by se předpokládat, že s takovouto diagnózou, člověk spíše všechno vzdá, protože si bude myslet, že už stejně nemá žádnou budoucnost, tak proč se snažit. Karel to měl naopak. Uvědomil si, že chce ještě zažít něco jiného, odejít ze stereotypu ulice. Nejdříve tu byl ale velký strach, jak si bude vydělávat, co ho čeká. Také znal příběhy kamarádů, kteří se snažili si najít práci, ale již měli nálepku bezdomovec. „Kamarád šel na úřad, vymydlenej, navoněnej, hezky oblečenej, nepoznala bys to na něm. Ta ženská to na něm taky nepoznala a ani mu nevěřila, když jí to říkal, že žije několik let na ulici. Až když jí přišlo potvrzení. Najednou úplně otočila, že pro něj nic mít nebude. I když kurátor dodal jeho doklady a zápočtáky, že viděla,

že když pracoval, tak fakt pracoval. Už se s ním nebavila.“ Ale na druhou stranu Karel říká: „Když se někdo opravdu chce dostat z ulice, tak se z ní dostane.“ Problém je, že čím jsou lidé déle na ulici a mají za sebou několik neúspěšných pokusů, časem zahořknou a přestanou se snažit. Jak říkají Karlovi zkušenosti.

Karlova cesta vedla po krůčcích. Začal spolupracovat s Charitou, kde dělal různé pomocné práce. Bylo mu umožněno využít jeho talent, který má výtvarný po mamince a herecký po tatínkovi. „Tatínek by byl hrdý, kdyby viděl, že dělám, co mě baví a co chtěl, abych dělal.“ Tím Karel myslí herectví. Začal natáčet v komparzu, který mu zajistil peníze bez kriminální činnosti a ještě se dostal, i když jen okrajově, k herectví. Herecký talent ve větší míře uplatňuje již několik let v divadle Ježek a Čížek. Toto divadlo bylo vytvořeno speciálně pro lidi, kteří žili nebo žijí na ulici. Snaží se jim nabourat jejich stereotypy a začlenit je i do kulturní společnosti. Dále se Karel aktivně vybíjí při travesty show, na které si sám šije i kostýmy. Výtvarný talent mu také přinesl jeden ze zdrojů obživy. Charita mu nabídla prodávat jeho obrazy na jejich prodejních akcích. I když by se zdálo, že Karlovi při těchto aktivitách nezbyvá již další čas, jejich výčet ještě nekončí. „Jsem workoholik, ale díky tomu mi na Bulovce říkají, že se můj stav lepší a nemusím brát tolik prášků, protože jsem psychicky v pohodě.“ Karel zaučuje nové kurátory na seminářích, kde jim vypráví, jak funguje život na ulici. Snaží se také varovat mladé lidi před životem na ulici besedami na školách. „Aby si mladý nemysleli „serou mě rodiče, půjdu na ulici, tam to nějak překlepu. Že to není procházka růžovým sadem“. Krom toho dělá Karel veřejné práce v grafickém studiu. A samozřejmě je ještě „knihou“ Živé knihovny, kde si jí můžete „přečíst“ již třetím rokem. V současnosti bydlí v Domě světla, který nabízí azyl lidem, kteří jsou nakaženi HIV.

A co chce Karel předat lidem svými aktivitami podle a ohlasů i předává? „...“, že nejsi taková spodina, za jakou Tě maj, že bezdomovci nejsou jen zvířata na ulici, který smrděj a chlastaj...Když koukají na moje obrázky, říkají si: „Ten člověk je z ulice, ale přesto je v něm něco, co chce podpořit.“ Karel neměl od začátku takovéto ambice, zachraňovat čest lidem bez přístřeší, ale po stanovení diagnózy se rozhodl, že by také chtěl dělat

něco, co ho baví a užívá. Především ho však jeho práce naplňuje a nedělá ji jenom pro peníze, jak říká, protože ulice ho naučila šetřit a vystačit si s málem. Pro něj je důležitější uznání, které se mu od lidí dostává. A co chce lidem předat v Živé knihovně? „To, že bezdomovci nejsou jedna pakáž, že nás nemohou házet do jednoho pytle. Aby lidi věděli, že to není vždycky o tom, že člověk na tu ulici chce.“ Díky Živé knihovně se mu vede toto poselství předávat i mezi lidi, kteří mají zpočátku opačný názor, ale po jejich rozhovoru odchází minimálně překvapení. A jak tedy poznat člověka, který se z ulice chce dostat a potřebuje opravdu pomoci od člověka, který po změně netouží? „Když potkáš jednoho bezdávka víckrát na jednom místě, nikdy mu nic nedávej, to je flákač. Pokud ti řekne, že Ti sere na sendvič a chce jen prachy, uteč od něj. Pokud ti řekne, budu rád, kdybyste mi koupila jízdenku nebo jídlo, tomu pomoz.“

Celkově by však Karel svůj život neměnil, jelikož ulice ho hodně naučila a může být na sebe hrdý, že se z ní vymanil a v podstatě se díky ní dostal k aktivitám, ke kterým by se možná ani nedostal. Až na jeho „posranou diagnózu“, jak sám říká. Ale když zauvažuje, i jeho diagnóza mu přinesla něco dobrého. Minimálně jeho obnovený vztah s matkou.

7.2 Herec – bezdomovec

Ač je Emil „knihou“ s podobným názvem jako Karel, nebudete se při jejím „čtení“ rozhodně nudit. Přestože „knihy“ mají být zástupcem menšin, zastupují v Živé knihovně především sebe. To znamená, že i když jsou zástupci jedné menšiny, jejich „obsah“ se může velmi lišit. Jako v případě těchto dvou „knih“.

Emil do svých 42 let žil tradičním a poklidným způsobem života. Toužil se vyučit prodavačem a přes nevoli rodičů, se jím také vyučil. Později dálkově vystudoval dopravní průmyslovku a udělal si kurz mezinárodní dopravy. Pracoval jako prodavač, dozorčí v metru, revizor a propracoval se až na vedoucího provozu, ovšem z této funkce byl komunisty sesazen a nucen pracovat jako uklízeč. Poloprofesionálně hrál divadlo. Měl manželku,

syna, střechu nad hlavou, práci a našetřené peníze na účtu. Přesto se ocitl na ulici.

Nežehrá však na osud, ale přiznává svou vinu. Zamiloval se do jiné ženy. Jeho rozhodnutí, zda opustit manželku a syna a začít žít s novou ženou a jejími dětmi, ovlivnily výhrůžky nové ženy, že se zabije, pokud je opustí. „Teď vím, že by to neudělala“, říká Emil. „Věděl jsem, že moje manželka je silnější a můj odchod spíše unese a při hrůze, že by si opravdu něco udělala, jsem se rozvedl“. Začal tedy nový život s novou ženou, které koupil byt s dekretem na její jméno a po jejím zařízení, do kterého dal poslední našetřené peníze, byl ženou vyhozen. V té době zrovna měnil zaměstnání na pozici řidiče, které naštěstí nabízelo i možnost ubytování, které tedy Emil využil.

Z životní změny se začínal vzpamatovávat, když se mu začaly objevovat halucinace a střevní problémy, jejichž příčinou se ukázaly těžké deprese. Emil byl v půlroční neschopnosti a musel chodit na psychoterapie. Poté se vrátil do práce, kde ho za tři týdny čekalo propuštění a tím přišel i o ubytování. „Vzal jsem si igelitku s pár věcmi a odešel z ubytovny...jak jsem přežil nevím.“ Emil propadl opět do těžkých depresí, nebyl schopen cokoliv řešit. Půl roku se pohyboval na ulici uzavřen do sebe a z této doby si mnoho nepamatuje. V listopadu se úmyslně snažil dostat do vězení, proto rozbil několik výloh. Do vězení se dostal a tam ho dostihly ještě neplacené alimenty za dobu, kdy byl na ulici. Do té doby poctivě platil a dokonce více, než mu bylo určeno. Po propuštění šel Emil do ubytovny pro muže bez přístřeší. Rychle si našel dlouhodobou brigádu. Přišla však další nešťastná událost, která jeho život zásadně ovlivnila. „...12 dní jsem byl venku, šel jsem první den z práce a smetlo mě na ulici auto.“ Byla to Emilova chyba. Měl vážně zlomenou nohu a koleno a dodnes mu úraz stěžuje chůzi a musí chodit o holi. Z nemocnice, kde byl 3 měsíce, byl odvezen do Armády spásy, protože na bydlení Emil neměl peníze. Jeho nemocenská činila 1.600 Kč měsíčně. Tato výplata mu nestačila ani na zaplacení ubytování v Armádě spásy, které činilo 3.100 Kč. Čtrnáct měsíců byl na nemocenské a poté šel do invalidního důchodu. Na Armádě spásy byl ubytován 26 měsíců, které byly přerušeny Emilovou hospitalizací v Bohnicích opět pro těžké deprese. Lékařka mu zde

doporučila, aby se na Armádu spásy nevracel, proto se Emil vrátil na ubytovnu ve Skloněné ulici, kde byl již dříve, před nehodou.

Emil v současnosti bydlí se dvěma kamarády v chatce, kterou jim poskytuje její majitel za hlídání a údržbu zahrady. Jeho život je spojen s jeho psychickou nemocí, která s ním houpe jak na vlně. Opakovaně se dostal do nemocnic a psychiatrických léčeben. Ve svém životě má časové úseky, z kterých si pamatuje jen málo. Ráno vstal, odešel a vrátil se třeba až po několika měsících, ve kterých pravděpodobně prožíval velká muka. „Pálil jsem si cigaretou ruku, abych přehlušil psychickou bolest fyzickou.“ Několikrát se pokusil o sebevraždu. Měl však i dobré období, ve kterém nebral ani antidepresiva, což se neukázalo jako dobrá volba, neboť byl tento stav jen dočasný. Bylo to díky výtvarnému kroužku, který se konal ve farnosti Pany Marie Sněžné. Zde Emil fotografoval a kroužek měl již několik výstav. Další Emilovou vášní je divadlo, ke kterému se po letech vrátil. Je to divadlo Ježek a Čížek, kde vystupuje, stejně jako Karel, „kniha“ HIV pozitivní travesty umělec a herec z ulice.

Jak si představíme člověka, který je označován jako bezdomovec? Pravděpodobně zarostlého, špinavého, smradlavého a s krabicí vína v ruce. Emil pije alkohol minimálně a vizuální představu o bezdomovci také nesplňuje a pravděpodobně ani nikdy nesplňoval. „Vždy jsem si zakládal na tom, aby na mě nebylo poznat, že jsem bezdomovec.“ Přesto i Emil se setkal s pohrdavým chováním jiných lidí, které pramenilo z jeho přiznání, že je bezdomovec. V době, kdy bydlel na Armádě spásy, se mu zhoršil zrak, proto navštívil oční lékařku. Zde musel sestřičce vysvětlovat, proč nešel k lékaři v místě bydliště. Emil se jí tedy přiznal, že nyní bydlí na Armádě spásy a je čerstvě po úrazu, proto vyhledal nejbližší lékařku, která je v okolí. Sestřička zašla do ordinace a po chvíli vyšla lékařka: „...div ne v rukavicích držela mojí kartičku pojištěnce za růžek a přes celou čekárnu řekla „Pro Armádu spásy neordinujeme“ a pustila ji na zem.“

A proč nesplňuje Emil představu lidí, že lidé na ulici jsou alkoholici nebo narkomani? „Když člověk spadne na ulici, většinou zapadne jednoduše do nějaké party a začne chlastat nebo fetovat nebo rovnou obojí. Já jsem

měl to štěstí, že jsem zůstal v tý depresi sám.“ Zda by bez deprese Emil zapadnul do nějaké party a časem také propadl alkoholu nebo drogám, sám neví. Podle mého názoru ale spíše ne. Vede mě k tomu Emilova urputná snaha nedostat se na okraj společnosti, nerezignovat, naopak vyvíjet aktivity, které některým lidem na ulici přijdou absolutně zbytečné. „Často se nám s Karlem smějí, proč děláme nějaký bezdomovecký divadlo.“

Přestože se Emil setkává s nepříjemnými reakcemi vůči své osobě, je ušetřen spoustě nepříjemného chování, například od úředníků. „Mám to lehčí, mám adresu u bejvalky, takže když jednám třeba na úřadu, vystupuju jako normální důchodce.“

A s jakými předsudky se Emil setkává při rozhovorech se „čtenáři“ Živé knihovny? „Nejsou to vyloženě předsudky, ale odstup.“ Emil ovšem říká, že je velký rozdíl například mezi studenty z uměleckých a sociálních škol, kteří s Emilem normálně komunikují, a s některými se stal dokonce přáteli. Například se studentkou herecké školy, se kterou hrál ve studentském filmu, která v době velkých mrazů Emilovi nabídla, aby u ní bydlel, než mrazy pominou. A takových příkladů má Emil spoustu. Opačné reakce Emil cítí u studentů gymnázií a technických škol, od kterých cítí někdy až opovržení. Když se ptám, zda měl Emil pocit, po rozhovoru s některým takovým studentem změnu, říká, že přímo ne, ale že se to dá jen těžko posoudit. Myslí si, že by se to dalo zjistit až s odstupem času, zda si lidé z rozhovorů něco odnesou. Co se týče přímé zpětné vazby v podobě dotazníků, kteří „čtenáři“ vyplňují bezprostředně po rozhovoru, u studentů se setkává jen s málo vypovídajícími reakcemi: „Například na policistu píšou: nemá rád Kobru 11.“ Přesto Emil v Živé knihovně vidí smysl. A jaký? „Možná to je málo, ale vůbec v existenci a možnosti něco ovlivnit.“

V Emilově případě a pravděpodobně nejen v jeho, Živá knihovna přináší smysl pro něho samotného. Což také není málo. Zvláště pro člověka, který si musí držet svou důstojnost a mnohem více, než ostatní lidé, potřebuje důkazy, že ne každému je lhostejný a ne každý na něj kouká pohrdavým pohledem. Emil má vesměs dobré zkušenosti, a i když ne vždy jsou zpětné vazby o něčem vypovídající, některé zpětné vazby se ozývají i

s několika měsíčním i letitým odstupem. Například si Emila přes Živou knihovnu vyhledala bývalá čtenářka, dáma staršího věku, aby mu předala plnou krabici vánočního cukroví. To se opakovalo i další rok, ovšem paní byla právě nemocná, proto vyslala svou vnučku. Důvodem nebyl pouze strach, aby Emil neměl smutné Vánoce, ale i projev díky, za Emilovu zповěď.

Pro Emila je ovšem přínosem již pouze to, že se takového projektu účastní, a že si ho přijdou lidé „přečíst“. Již pouze tím se Emil dostává do úplně jiné role. Je to role vypravěče svého života. Což je velmi zranitelná role, protože se nejen Emil, ale i ostatní „knihy“ tak odhalí před svým čtenářem. I když samozřejmě záleží na „knize“, nakolik se dostává do obrané role a nakolik jde o upřímnou roli.

8. LIDÉ BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

8.1 Mínění společnosti o lidech bez přístřeší

Lidé bez přístřeší jsou menšinou, která je nejméně oblíbená. Mohu tak posuzovat z reakcí mého okolí, ve kterém se vyskytují lidé tolerantní skoro ke všem ostatním menšinám. Přesto, že Češi jsou označováni jako rasisté a vztah k Romům je označován při nejmenším jako problematický, myslím si, že lidé bez přístřeší jsou diskriminováni mnohokrát více. Nikoho to ale pravděpodobně nezarazí. Asi proto se o negativním vztahu lidí, k lidem bez přístřeší, ani nemluví. Důvod je jednoduchý. Lidé bez přístřeší si za to mohou sami, jak si myslí většinová společnost. Bohužel jsou v tomto názoru často podporováni i médii. Například kampaň Asociace občanských poraden a pražského magistrátu, která rozjela kampaň proti nesmyslnému zadlužování lidí, díky půjčkám. Na reklamních lavičkách byly plakáty ležícího bezdomovce v životní velikosti. Bezpochyby tato kampaň každého zaujala a tím asi splnila svůj cíl, ale zároveň tak ukázala lidi bez přístřeší, jako lidi, kteří si za svou situaci mohou sami. „Kampaň proti zadlužování plní svůj účel v tom, že upozorňuje na závažný problém. Kromě toho má však řadu vedlejších dopadů, o kterých asi její tvůrci nepřemýšlí.“⁴⁵

Podle ankety Naděje, která se konala sice již v roce 1996, ale podle mých zkušeností, se názory lidí o mnoho nezměnily, se podle 34% dotazovaných lidí může člověk stát bezdomovcem jednoduše tak, že nechce pracovat. Dalších 22 % lidí vůbec neví, jak se člověku může stát, že se ocitne na ulici bez přístřeší a 20 % lidí si myslí, že důvodem je rozvod nebo opuštění rodiny.⁴⁶ Podle výzkumu veřejného mínění, který provedl Institut pro výzkum veřejného mínění o rok později, si dokonce téměř polovina lidí myslí, že lidé se ocitnou bez přístřeší proto, že nechtějí pracovat.⁴⁷ To ovšem často nebývá příčinou bezdomovectví, ale v některých případech spíše dopad rezignace po několikatém neúspěchu. Podobně je to i s alkoholem. Někoho samozřejmě dostal na ulici alkohol, ale někdo propadl alkoholu až na ulici.

⁴⁵ Čaněk, s. 5

⁴⁶ Hradečtí, s. 12

⁴⁷ Průdková, Novotný, s. 26

Jak říkal Karel: „postupem času tě to psychicky začne tak ničit, že abys vydržela, sáhneš po flašce, abys vydržela, sáhneš po droze“. „A místo alkoholismu si můžete dosadit nezaměstnanost, kriminalitu, zadluženost, zdravotní problémy,...“⁴⁸

8.2 Je život na ulici volbou?

Nebudeme si nalhávat, že mezi lidmi bez přístřeší nejsou takoví, kteří nechtějí pracovat i přesto, že mohou. Sám Emil přiznává: „To není předsudek, to je fakt.“ Ovšem problém je daleko hlubší. Proč si někdo vybere život na ulici v nelidských podmínkách ve stereotypu každého dne boje o přežití? Proč se někdo dobrovolně vystavuje opovržení lidí, mrazu, nebezpečí a dalším drsnostem ulice? Proč raději nejde do práce, i když s odporem, ale za cenu důstojného života? Jak říká Emil: „Většina mladejch přišli z pastřáků nebo dětských domovů. Tam je nenaučili žít. Tady zapadnou, tady jsou spokojení. Vyžebraj si na krabici a to jim stačí.“ Děti z dětských domovů jsou také častou skupinou lidí, kteří se stanou bezdomovci. Na praxi v dětském domově v Pyšelech jsem se ptala jedné „tety“, zda se za nimi někdy přijdou podívat děti, které tu vyrostly. „Ne, nechodí sem. Ale z kluků jsou stejně většinou pasáci nebo feťáci a z holek kurvy.“ S takovouto předsudečnou výbavou do života se bohužel neshoduje zrovna lehkou. Pokud člověk (teta), který se o dítě stará možná i celý dosavadní život, a který by ho měl s láskou vychovávat a vkládat do něj přiměřené cíle, jeho šance vzdá již na začátku, těžko jeho život pozitivně ovlivní. Před kým se pak má stydět za svůj život, když v něm nebyla vypěstována žádná hrdost? Vždyť v podstatě žije život, jaký se od něj očekává. „Pod moudrým vedením by měl být v dítěti pěstován jeho charakter, talent, emoce, pracovitost, celá osobnost. Od takto vychovaného člověka bychom právem očekávali výkvět kvalitní osobnosti mravní i etické s rozvíjenou lidskostí a rozvinutí potenci daných pouze člověku.“⁴⁹

⁴⁸ Průdková, Novotný, s. 15

⁴⁹ Hradečtí, s. 51

Samozřejmě, že takto to nefunguje ve všech dětských domovech, ale musím přiznat, že tato odpověď se do mě hluboce zaryla a přístup „tety“ mě vyděsil. A procento lidí na ulici, kteří své dětství prožili v dětském domově, také není nezanedbatelné.

8.3 Kdo jsou lidé bez přístřeší?

Kdo jsou tedy lidé, kteří žijí na ulici? „Vesměs jde o lidi se slabou, lehce ovlivnitelnou osobností, často handicapované tělesně, duševně, věkem, nízkým vzděláním, sociálním původem, frustrací z domova.“⁵⁰ Jsou to lidé z různých sociálních vrstev od lidí se základním vzděláním nebo i bez něho až po lidi s vysokoškolským vzděláním. Jsou to lidé, kteří byli propuštěni nebo utekli z psychiatrických léčeben, věznic, dětských domovů, diagnostických ústavů a nemají se kam vrátit. Jsou to lidé, kteří mají zdravotní problémy buď fyzické, nebo psychické. Ovšem: „Duševní zdraví drtivé většiny bezdomovců je oproti tomu fyzickému opravdu velmi slabé. Máme zkušenost, že velká část lidí na ulici má psychiatrickou diagnózu anebo závažnou poruchu osobnosti.“⁵¹ Po výčtu těchto faktorů, které se vyskytují u lidí, kteří se stanou bezdomovci, by se mohlo zdát, že jich na ulici potkáváme relativně málo. Není to však pravda, protože kromě bezdomovců zjevných, podle kterých si většina lidí vytvořila zkreslený obrázek o všech bezdomovcích, jsou také bezdomovci skrytí a nejméně nápadní jsou potencionální bezdomovci.

8.4 Druhy bezdomovectví

Příkladem skrytého bezdomovce je, a ve většině případů své historie strávené na ulici také byl, Emil. Jsou to lidé, na kterých byste na první pohled ani nepoznali, že jsou lidmi, kteří by měli být také označeni jako bezdomovci. Ke skupině zjevných bezdomovců se spíše nahlásí. Jsou to lidé, kteří žijí například v azylových domech. „Jejich přesné počty neznáme, lze se však

⁵⁰ Hradečtí, s. 19

⁵¹ Průdková, Novotný, s. 20

domnívat, že skrytí bezdomovci tvoří mnohem větší skupinu, než zjevné bezdomovci.“⁵²

Potencionální bezdomovci jsou lidé, kteří zatím své bydlení mají, ale brzy o něj mohou přijít a potom nebudou mít kam jít, kromě ulice.

8.5 Shrnutí

„Na ulici se člověk dostane strašně lehce, zpátky je to těžký,“ jak říká Emil. Určitě už jste toto tvrzení někdy slyšeli, ale je třeba jej opakovat, neboť si stále neuvědomujeme jeho pravdivost, která se týká každého. Kdokoliv bez výjimky, se může ze dne na den ocitnout na ulici. Že to není možné a Vás se to netýká? Ale je to možné a každého se to týká. Přijdou nečekané výdaje, přijdete o zaměstnání nebo nastanou zdravotní problémy a jako v případě Emila „Rodiče již nežili, za manželkou jsem nemohl přijít, aby mě vzala zpátky, a za kamarády jsem se zprvu styděl přijít. A když jsem se odhodlal, zjistil jsem, že všichni nejsou takoví kamarádi a někteří neměli možnost, jak mi pomoci.“ To, že se člověk ocitne na ulici, je „výsledkem spolupůsobení řady vnějších i vnitřních faktorů.“⁵³ Příběhy Karla i Emila nám jsou toho důkazem.

Karel odešel z domova, jak sám říká, dobrovolně. Předcházelo tomu ovšem odmítání rodiči jeho osobnosti. „Mysleli si, že jsem v póze, že jsem homosexuál, že jsem v póze, že jsem transka.“ Na ulici hledal svobodu a naopak nebýt v póze před rodiči. Emil po svobodě ulice netoužil, ale sešlo zde roli více okolností. Rozpad manželství, utracení všech úspor a zdravotní problémy. K oběma mužům můžeme přidat také poruchu osobnosti, lehkou ovlivnitelnost nebo psychiatrickou diagnózu.

Někteří lidé se podivují, jak někdo může skončit na ulici, ale to, že například fotbalisté, hokejisté, modelky, zpěváci, herci, baviči vydělávají víc peněz, než někteří vědci, lékaři, nebo prezident, nad tím se pozastaví jen málokdo

⁵² Průdková, Novotný, s. 14

⁵³ Průdková, Novotný, s. 15

ZÁVĚR

Mým cílem bylo představit projekt Živá knihovna a zjistit, zda je možné takovým projektem skutečně ovlivnit, nebo změnit předsudky lidí vůči menšinám.

Z reakcí lidí, kteří absolvovali rozhovory s „knihami“, bylo evidentní, že se dozvěděli něco nového o čem dříve ani netušili. Ale změnilo to jejich postoj, vůči menšinám? Aby se tak stalo, musela by podle odborné literatury Živá knihovna splňovat některé body.

Živá knihovna by musela mít mezi svými zástupci menšin lidi, kteří nesplňují stereotypní představy lidí o konkrétní minoritě. Tento bod knihovna rozhodně splňuje.

Živá knihovna by měla umožňovat více, než letmý kontakt s členy menšiny. Sice neumožňuje společné dva víkendy strávené s členy menšiny, které prokazatelně trvale ovlivnily předsudky většiny studentů, ale půlhodinový rozhovor, je rozhodně více, než letmý kontakt např. v obchodě. Tudíž šance na změnu zde rozhodně je.

Rovnoprávné postavení zúčastněných je ne zcela splněno. Postavení aktérů spíše hraje ve prospěch menšiny, za kterou člověk přijde a chce od ní informace. Tento model ovšem nemůže být zlepšen, vzhledem k celkové myšlence průběhu akce Živé knihovny.

Kontakt zúčastněných je zde zaručen. Je to v podstatě základ živé knihovny. Umožnit kontakt lidem, kteří by se pravděpodobně náhodně nedostali do tak osobních rozhovorů.

Dále byla zmíněna i možnost spolupráce. Na splnění tohoto bodu by byl potřeba další projekt, který by vyžadoval i více času a angažovanosti zúčastněných.

Z kapitoly Co stojí za předsudky je jasné, že jsou i faktory, které tento projekt ovlivnit nemůže. Je to typ autoritativní osobnosti a autoritativní výchova, která se hluboce vtiskne do člověka.

Z této kapitoly také vyplynulo, že na vytváření postojů má silný vliv skupina, do které patříme, nebo si přejeme patřit. Aby Živá knihovna ovlivnila předsudky i těchto lidí, kteří mají silnou potřebu být součástí skupiny a přijímají její postoje bez výjimky, by bylo nutné, aby se akcí Živé knihovny účastnily celé skupiny. Tento bod Živá knihovna z části plní, ve formě návštěv školních tříd.

Osobně si myslím, že Živá knihovna má šanci ovlivnit předsudky těch lidí, kteří nejsou pevně ve svých postojích zakořeněni, ale kterým spíše chybí informace. A i kdyby tento projekt neovlivnil žádného z „čtenářů“, rozhodně má smysl pro „knihy“. Dává jim možnost se konfrontovat s názory jiných lidí. Dává jim důstojný prostor, ukázat kým skutečně jsou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

ALLPORT, Gordon W. *O povaze předsudků*. Překladatel GEISLLER, Eduard. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria publishing, a.s., 1992. ISBN 80-85605-28-7

HRADEČTÍ, Vlastimila a Ilja. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996. ISBN 80-902292-0-4

JEŽEK, Vlastimil. *Česká xenofobie*. (Nadace pro svobodu slova ve spolupráci se Syndikátem novinářů České republiky). Praha: Votbia, 1998. ISBN 80-7220-044-5

KOMÁRKOVÁ Božena. *Tolerance jako podmínka života*. Heršpice: Eman, 1999. ISBN 80-86211-09-6

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3

PRŮDKOVÁ, Táňa; NOVOTNÝ, Přemysl. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7378-100-0

SEKYT, Viktor. (ŠIŠKOVÁ, Tatjana). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8

ŠTAMPACH, Ivan Odilo. *Česká xenofobie*. (Nadace pro svobodu slova ve spolupráci se Syndikátem novinářů České republiky). Praha: Votbia, 1998. ISBN 80-7220-044-5

ŽANTOVSKÝ, Petr. *Česká xenofobie*. (Nadace pro svobodu slova ve spolupráci se Syndikátem novinářů České republiky). Praha: Votbia, 1998. ISBN 80-7220-044-5

Periodika

ČANĚK, Marek. Praha antibezdomovecká. *Nový prostor*. 2010, č. 350, str. 5

Elektornické zdroje

PEŠÁT, Jiří. *Rasové předsudky v současné české kultuře*. Diplomová práce, Olomouc, 2010. [online]. [cit. 2010-6-6]. Dostupný z www.
<http://theses.cz/id/t4k9k2/84231-952098802.pdf>

DRÁBEK, Miroslav. *Kdo jsme*. [online]. [cit. 2010-6-6]. Dostupný z www.
<http://www.jezekacizek.cz/content/view/20/69/>

ANNOTATION

This thesis deals with the Living Library project and issues of prejudice. The point is to introduce this project and assess its chances in combating against prejudices. In the first part is presented the Civic Association for Promotion of Minorities and the Living Library project with the subtitle “Do not judge a book by its cover”. Another key part of this thesis is devoted to prejudices. Where they rise from and what affects them. In conclusion there are two interviews with the "book" HIV-positive transvestite performer and actor from the street and the “book” Actor-homeless. This chapter ends with a theoretical part about the phenomenon of homelessness.